

TXORIEN MIGRAZIOA

Enigma eder baina mehatxatu hori...

Gibelego mapak argi uzten digu hegazti migratzaileentzat pasabide interesgarri eta aberatsa dela Euskal Herria. 350 bat hegazti espezie zenbatzen ditugu negurako kanpora doazenen zein bertara datozenen eta migrazio-bidean atsedean hartzeko pausagune dutenen artean. Bizi nahiak eta bizirauteko senak bultzatzen ditu urtean bi aldiz milaka eta milaka kilometro egitera. Fenomeno horri so jarri gara. Gizakion jarduerak eta klima aldaketak dakartzaten kalteak ere ezagutu ditugu, dakigunez, Europako txorien %25 desagertu delako azken 40 urteetan.

Hegazti migratzaileak behatzeko leku andana bada Euskal Herrian, tartean, Organbidexkako lepoa Iratin (ezker) eta Urdaibaiko padurak (eskuin).

LPO TXORIEI BABESERAKO LIGA

J. BERHOKOIRIGOIN

Eguna txoriei so pasa dezakeen oro kilikatzen duen galdera da ondokoa: nola demontre asmatzen dute bidea urtero munduaren puntu bat utzi eta milaka kilometrotara duten helmuga berera heltzeko? Misterio handi bat da, ornitologoek noizbait argitu nahiko luketena, baina oraingoz erantzunik gabeko galdera izaten segitzen duena. Observazioei eta ikerketa zientifikoei esker agertu zaigu lurraren magnetismoari segi, gauez izarren kokapenaren arabera eta egunez paisaiaren arabera aitzinatzten direla, eta orientatzerakoan bistak bezainbat garrantzia duela usaimenak. Baina, hala eta guztiz ere, zaila da sinestea ainara bat beti itzuliko zaigula kabi berera edo ondokora. Zaila da ere sinestea Eskoziatik Euskal Herrira arrano arrantzale txita batzuk ekarri, hemen hazi eta instintiboki migrazioari lotu direla, inork ezer azaldu gabe ohiko helmuga duten Sahara hegoaldera arribatu eta hortik berriz Euskal Herrira itzuli direla. Urdaibai Bird Center-en dabilen ornitologo Edorta Unamunok digu 2013an Bizkaiko kostan abiatutako berreskuratzeko programaren berri eman. "Arrano arrantzale bakoitza egun ezberdinetan abiatu zen bakarrik, eta kuriosena da gehienek bide bera hartu zutela eta denak zirela inguru berera iritsi, nahiz eta leku horietarik inoiz igaro ez izan. Gauza bat da genetikoki daukazuna, baina ez dakit ze punturaino horrek ahal dizkien erakutsi arrano arrantzale horiei bidea eta helmuga".

Mundu mailako 10.000 txori espezie-tarik %19k migratzen du distantzia handi batean eta munduaren bi muturretan egoten direnei dagokionez -35 graduz goragoko Ipar eta Hego latitudeetan direnentzat- %50ekoa da proportzioa. Oro har, negua iragaiteko iparretik hegoalderantz jaitsiko direnak dira guretzako ohikoena. Hiru multzotan banatu ditzakegu: udaberria eta uda gurean pasaturik udazkenean hegoaldera migratuko dutenak -Iberiar penintsularen muturrera, Afrika iparraldera ala Saharaz hegoaldeko Afrikara-; iparretik inguruak utzi eta negua gurean pasatzera etorriko direnak; eta iparretik hegoalderako bidean -Atlantiko ekialdeko bidea deiturikoa- indarrak hartzeko, gurean gelditune labur bat egin eta aitzina segituko dutenak. Negurako mendietatik lautadara jaitsiko direnak ere baditugu, besteak beste, tuntun arrunta, urritik martxora egonen dena gure artean.

Kantauri itsasoaren eta Pirinioen artean kokaturik, pasabide inportantea dute Euskal Herria txori migratzaileek. Bidaia dorpe horretatik bizirik ateratzeko senak eramaten ditu gure gainetik pasatzera, mendebaldetik itsaso zabala eta ekialdetik mendikate arriskutsua ukanik. Gainera, Urdaibai Bizkaian, Salburua Araban, Txingudi Gipuzkoan, Pitillas Nafarroan edo Ansoteko bazterrak Lapurdin, atsedean hartu eta ongi jan ahal izateko gune biziki aberatsak dituzte hemen gaindi. Guztira, 350 bat txori migratzaile espezie zenbatzen dira gure inguruetan. Espezie goiztiarrenak

uztailean eta azkenak azaro erditsutan ikusgai ditugu. Milioika eta milioika dira pasatzen, eta ikusgarri ederra du zeruari begira egoteko aukera duenak. Gune batzuk ezagunak dira horrentzat: aipaturiko hezeguneak edota lepoak, tartean, Irati gaineko Organbidexka, Sarako Lizarrieta eta Nafarroako Lindus. Ezin aipatu gabe utzi Bardeak, kasik basamortu den ingurugiro hori gogoko eta ezinbesteko dutelako hegazti anitzek. Organbidexkan pasatzen du denbora LPO Txorien Babeserako Ligan lanean dabilen Xabier Dindartek. Miru beltzei, zikoina zuriei zein beltzei eta zapelatz liztorjaleei "datorren urtera arte" errana die, eta egun hauetan miru gorriak, gabiraiak eta birigarroak ditu ikusgai. Laster usoek eta lertsunek dituzte zeru-gainak apainduko. Orotara hogeita harrapakari espezie dira Organbidexkatik pasatzen, beste txori ttipi bidaiari andana ere, baina ez dituzte zenbatzen, pasabide larrea izanik ttipiegi direlako kontaketa momentuan.

Espezie bakoitzak bere erara migratzen du: goizago ala berantago, bakarrik ala taldean, gauez ala egunez, pausa ttipi erregularrak hartuz ala distantzia handiak ukaldi bakarrean eginez, ehunka kilometro eginez ala milaka, itsasbaterretik ala mendialdeetatik, espezieka batek bai besteak ez... "Hegazti espezie bakoitza mundu bat da", Unamunoren hitzetan, baina gauza bat dute komunean: erabaki bakoitza bizitzeko senak ondorioztaturikoa dute. Demagun, Sahara zeharkatuko dutenak goizago

abiatuko dira, hain justu, basamortuko tenperatura beroenak saihesteko. Espezie bakoitzak du bere dieta propioa eta horren arabera sinkronizatzen dute bidaia. Sekulako bide arriskutsua izaten dutelako. Pentsa zer den mokoizabal zuriarentzat Herbehereetatik Senegalera hamar bat egunez egin beharreko bidaia. Ehunka ikusi izan dira aurten ere Urdaibain, gustura, energia hartzen ari. Harri-iraulariak ere ditugu neguan gure artean, Kanadaren iparraldeko Ternua irla utzi, Groenlandiatik eta Islandiatik pasa eta 5.000 kilometroren buruan gure kostaldean ditugunak. Gabai arreek ere dute urtean bi aldiz 12.000 kilometroko Txile-Artikoa bidea egiten -8.000 kilometro eginik euskal kostan pausatu dira egun pare batez, indarrak hartu eta aitzina egin ahal izateko-. Lurra aurkitu arte ez dute gelditzerik, beraz, hil ala biziko erronka dute ozeanoa trabeskatzearena; mutur batetik abiatzeko erabakia hartu eta nekeari, goseari, deshidratazioari, harrapakariei, haize boladei eta txarrean, ekaitz bortitzei aurre egin beharreana. Azken bat ai-

“Espezieak egunero desagertzen dira, baina ez gara joan behar Amazonia arte hori ikusteko, Euskal Herrian ere gertatzen ari da”

Edorta Unamuno, Urdaibai Bird Center-eko ornitologoa

patzekotan, har dezagun Ipar Txenada (Sterna Paradisaea) Antartikotik Artikora arteko bidea egiten duena, eta santza pixka bat ukanez gero, euskal kostatik itsas zabalean hegan ikus dezakeguna. Urtero 70.000 kilometroko joan-etorriarekin -edo bizian 2,4 milioi kilometrokoa-migrazio luzeena duen hegaztia da.

Beste gune arriskutsua dute Sahara basamortua, eta aukera baldin badu-

te, lehenago geldituko dira. Baina anitz doaz, eta berdin dio hamabost gramoko hegazti ttipia baldin bada. Grasa erreserbak egin eta badoaz ainarak, urretxindor arruntak eta bestelako hegazti andana. Anitz ez dira helmugara helduko. Ornitologoek ikerketek eta segipenei esker badakigu lehen aldian %80 dela hiltzen. Haatik, lehen migrazioa gaindituz gero, errazkiago egingen dituzte ondokoak. Mehatxuaren berri badakite, baina egin beharra dute, geldituz gero, gosez hilen lirakeelako. Elikaduraren izenean doaz, neguan hazi, fruitu, intsektu edota harrapakin nahikorik ez luketelako ugalketa guneetan. Hilabete hotzenak hango beroetan pasa eta itzuliko dira iparrera udaberrian, landareak berriz loratzen jarriko direnean. "Urte luzeetan eboluzionatu dute hegazti migratzaileek, haien kumeak intsektu gehien dagoenean edukitzeko eta elikatzeko", dio Aranzadiko Maite Laso ornitologoak. Hori bai, eguraldi kaskarrenetan gelditzen dira, arriskua saihesteko; baina gehiegi ez, helmugara ahal bezain laster arribatzeko.

Hegazti espezie bakoitza mundu bat da, eta bakoitzak ditu bere berezitasunak. Hala ere, guztiak dute arrazoi berarentzat migratzen: gosea saihesteko.

Bidean kausituriko oztopo naturalez gain, gizakiok eragindakoak ere dituzte, eta hor hasten da gaiari begiratzerakoan ezinbestekoa dugun antropozentris-moaren kritika. Europan ditugun txorien laurdena desagertu da azken urteetan.

%25 gutiago azken 40 urteetan

"Duela 50 urteetatik hona izugarria da ikustea nola jaisten ari den populazioa, batez ere hegazti arruntena. Euskal Herriko izendegian dauzkagu sorbeltz arrunta, enara arrunta, istingor arrunta... nik utziko nioke 'arrunta' izendatzeari, zeren ia utzi dute arrunta izateari leku askotan. Lehen oso arrunta zirenak gaur egun benetan gutxitzen ari dira, asko eta asko, kasu batzuetan %95etik gorakoa da desagertzen tasa. Pentsatzen dugu animaliak, hegaztiak, landareak desagertzen direla tropikoetan. Egune-ro desagertzen dira espezieak, baina ez gara Amazonia arte joan behar. Euskal Herrian ere badaude hainbat eta hainbat desagertu direnak", dio Unamunok.

Urbanizazioak estali ditu guneha andana -Donostia ala Bilbo hezegune aberatsak izan ziren, paduraz jositako eremu zabalak- eta nekazaritza zein arrantza industrialaren zabalpenak pobretu ditu berriki arte bioaniztasun aberatsa zuten eremuak. Zer erranik ez bidean kausitzen dituzten argi artifizial, linea elektriko, ehiztari, etxeko katu ala garraioei dagokionez. Denboran aitzinatu ahala, kalte berriak dakarzkiegu. Hor ditugu hala nola, eolikoak. Pozoiturik hildako hegaztien arazoa aipatzen du Dindartek: "Aurten sai zuriekin badugu arazoa, batzuk erori dira Pirinioetan eta ez dakigu zergatik, ez da heriotza naturala. Analsiak eginen ditugu baina biziki luze da". Pasabidean dituzten txerritegi alimaleetan diren arratoiaren kontrako pozoia ematen du adibidetzat: "Arratoi pozoitua berehala jan eta ez dute denek digeritzen. Pozoi horiek debekatzeko desmartzetan gara, baina beti dituzte produktu berriak merkaturatzen".

Laborantza industrialak dakarren intsektiziden zabalpenagatik eta monokulturagatik desagertu da hegaztien elikagaia, eta gosetea zabaldu da beraien artean. Finalki, zifrek argi uzten dute: txorien populazioaren %25 desagertu baldin bada, oihanetan %18 gutiago dira, hirietan %28 eta baserri munduan, haatik, %57 desagertu dira. Laborantzaren bilakaerak ondorioztatu habitaten aldaketa azpimarratzen du Dindartek: "Pentze naturalek dakarten lore dibe-

Zingira berdantza lusitaniarra, Euskal Herriko desagerturiko hegazti espeziea. Argazkian, 2004ko uztailaren 24an ikusitako azken alea litzatekeena Unamuno ornitologoaren arabera.

EDORZA UNAMUNO

WIKIMEDIA

Euskal itsasertzetik Ipar Txenada ikusteko suertea ukan dezakegu. Migrazio luzeena egiten duen hegaztia da, Artikoaren eta Antartikoaren artean urtero 70.000 kilometroko joan-etorria egiten dabil.

tsitatean baduzu intsektu dibertsitatea, eta horrek kate guzira azkartzen du. Belar mota bakarra ereiten baduzu, ez diozu deus ekarriko ingurumenari, dibertsitatearentzat tirrit ez du balio". Paisaiari dagokionez, hesi naturalek bioaniztasun eta habitata aberatsa ekartzen dutela oroitarazten du: "Iruditzen zaigu baditugula arbola ederrak hemen, baina ditugunak gelditzen diren bakarrak dira, gaixoak! Normalki kalitatezko hesi batean badira arbola zaharrak, gazteak, patxaranak, elorri zuriak... ez da bakarrik hesi triste bat arbola handi batekin".

Klima aldaketa, lasterregi datorren aldaketa

Azken hamarkadetako beroketa globalak negu epelagoak eta udaberri goiztiarrak dakartza eta horrek hegaztien egonaldian eragina du, goizago etortzen direlako edo luzatzen dutelako egonaldia. Udaberriko etorrera 5-12 egunez aitzinatu dute azken 30 urteetan. Gizakion agendetan ez da gauza handia 5 eta 12 egun arteko epea, baina hegaztiei heriotza -eta espezieen desagertpena- ekar diezazkieke. Hain zuzen, ugaltze-eremurako etorrera ez badator bat intsektuen

“Urte luzeetan eboluzionatu dute, intsektu gehien dagoenean kumeak edukitzeko. Milaka urtez lortu dute sinkronizazioa, eta derrepente [klima] aldaketa dator”

Maite Laso, Aranzadiko ornitologoa

agerpenarekin edota haize-laster hotz bat agertuz gero, hiltze kopurua drastikoa izan daiteke. Are gehiago, azken 30 urteetan intsektuen %80 desagerturik denean, agroindustriarengatik. Jakina da ere muturreko egoeren areagotzea dakarrela klima aldaketak: zikloiak, idorteak, tornadoak... nekez iraun dezakete giro horretan hegaztiak. Sahara ere zabaltzen ari da arrazoi beragatik eta ondorio dramatikoa eragin dezake: indar eskasagatik bidean hiltzea –aldaketa hori gabe, jadanik doi-doi lortzen dute zeharkaldia–.

Espezie batzuk, Saharaz gairako migrazioak egiten zituen zikoina beltza, adibidez, azken finean, hegoaldeko Europan gelditzen dira orain. Antzarak ere berriki arte gure paisaian pasatzen zuten negua, baina geroz eta gutiago ditugu, egokia zaielako Alemania, Belgika ala Herbeheretako negua. Gurean ikusten ditugu ere berriki arte ikusten ez genituenak, direla arrano-txikia, apo-hontza eta zikoinak. Leku aldaketa horien ondorioz nahiko elikagai izanen ote da guztientzat? Ez da argi, eta bada kezkatzekoa, gosete bat nahikoa delako espezia desagertzeko arriskuan

jartzeko. Ibilbidea aldatu dutenak, hala ere, gutxiengoan jarraitzen dute oraingoz.

Hain epe laburrean gertaturiko klima aldaketa denbora-lerroan kokatuz gero oharren gara horrek dakarrenaz: "Glaziazioetatik egon da migrazioa, milaka eta milaka urteetan egon da eta hegaztien garunetan eta gorputzetan oso-oso sartua dute. Orain, bat-batean horrelako aldaketak? 50 urte ez da ezer gure Historian", Unamunoren hitzetan. Ideia bera azpimarratzen du Lasok ere: "Hegazti migratzaileek urte luzeetan eboluzionatu dute intsektu gehien dagoen uanean kumeak edukitzeko eta elikatzeko. Eboluzioari begiratu behar zaio. Milaka urtez lortu dute sinkronizazioa eta derrepente hamar urtez aldaketa dator". Pentsa, oraindik ehunka eta ehunka hegazti dotoz Bilbo aldera, mapa mentalean dituzten padura desagertu horien esperoan. Goizegi da klima aldaketaren eraginak ondorioztatzeko, baina ez du kentzen kezka iturri dutela ornitologo guzietan.

GUNE BABESTUEN GARRANTZIA

Habitatetako duten garrantzia ikusirik, guztiak babestea ezinbestekoa da, eta hori bide osoan: ugalketa guneak eta neguko habitatak, baita bidean dituzten hezegune eta atsedeen guneak ere. Finean, korridore babestua izan beharko lirarteke migrazio bideak. Badira legedia eta tresna batzuk zentzu horretara doaze-

nak: Europar Batasunak 2009an harturiko Hegaztien Direktiba (1979koa ordezkatu zuena), txoriez gain, arrautzak, ohatzeak eta habitatak babesten dituen eta Natura 2000 sarearen barnean diren Kontserbazio bereziko eremuak eta Babes bereziko eremuak. Baina hegazti desagertzea geldiarazteko, aldaketak sistematikoa izan beharko luke, babestu arren, beste sektoreetan bideraturikoak guztia deuseztatu dezakeelako: "Gure sozioekonomia ingurumenarekin uztartu beharra daukagu. 'Jasangarritasuna' oso berba polita daukagu, baina alde batetik lortua bestetik zapuztu daiteke", Unamunoren hitzetan. Direla pestizidak, makroproiektuak, turistifikazio masiboa, hirigintza... trantsizio ekologiko orokorrik gabe, ez dira nahikoak izanen babes politikak.

Erreportajea bukatu eta entzun dira Dindartek espero zituen lehen lertsunak Baxenabarren, eta Urdaibai aldean oraindik 60 bat espezie ikusi daitezke. Azkenik agertuko zaiena ez dute oraindik hor: txori zezena. Bakoitzak berean pasako du negua, ondotik, otsaitetik aitzina berriz hartzeko bidea. Udaberrian oraindik eta lasterrago egingen dute bidea, habia egiteko lekua ukanen dutelako helburu. Ugalketa eta bakoitzak bere leinuaren iraupena ukanik helburutzat, ez dira gehiegi luzatuko bidean. Badakitelako lehen arribaturikoek dituztela habi leku hoberenak hartuko.

FINAL-LAURDENAK

TOLOSA

Azaroak 3, igandea, 17:00

Leidor Aretoa

GBT24

GIPUZKOAKO
BERTSOLARI
TXAPELKETA
2024

www.bertsozale.eus/gipuzkoakotxapelketa
www.bertsosarrerak.eus

Antolatzailea:

Laguntzailea:

Babesteko:

Aranzadi: 75 urtez txoriei eraztunak jartzen

JENOFA BERHOKOIRIGOIN JUAN ARIZAGA

Hegaztien eraztunketa erreminta ezinbestekoa dugu espezieei buruzko datuak biltzeko. Txoria atzeman eta eraztun metaliko arin bat jartzen zaie, zeinetan zehazten zaizkion identifikazioaren lekua eta eguna, baita posta kodea ere. Nortasun agiri baten funtzioa betetzen du kode alfanumerikoak, eta hortik denbora-tarte batera eraztundutakoa berriz ikusiz gero hainbat datu argitzeko balio digu: adina, leku batean emandako denbora, bere mugimenduak eta migrazio-bideak, morfologikoki ukandako aldaketak... Pentsa zer nolako informazioa den hori migrazioa aztertzen dabilenarentzat. Funtsean, horretarako hasi zuen eraztunketa Aranzadi zientzia elkarteak orain duela 75 urte.

1949an osatu zuten bulegoa Donostian eta orduz geroztik jarraitu dute garatzen, baita Espainiako Estatura zabaldua ere eraztunketa tokien sarea. Dagoeneko 200.000 hegaztik daramate "Aranzadi" posta kodea eta kopurua urtaroz urtaro emendatuz doa 500 bat eraztun-jartzailereri esker. Egindako ekarpena azpimarratzeko eta eskertzeko xedez, 30 urtez eraztunak jartzen aritutakoak omenduko ditu elkarteak azaroko lehen asteburuan. Eratzunei esker aberastu dutelako jakintza zientifikoa. Aranzadik "mugarri esanguratsu batzuk" jarri izana azpimarratzen du bulegoko zuzendari Juan Arizagak: "Doñanan [Andaluziako naturagune babestua] eratzuna jarritako koartzatxo txikiek beren migrazio-ibilbi-

deetan Atlantikoa zeharkatzen zutela jakin genuen Aranzadiren eratzunei esker. Izan ere, hegazti haien eraztunak Brasiletik iritsi ziren eta, hala, lehen aldiz, espezie horren Ozeano Atlantikoaz bestaldeko mugimendua dokumentatu zen".

Aitortza ofiziala duten Europako bulego guztiak biltzen ditu Euring erakundeak, eta nola ez, Euskal Herrikoa ere parte da. European dabiltzan hegaztien eraztunketa zientifikoko lanak koordinatzea eta bulegoen artean informazioa trukatea dira Euringen helburu nagusiak. Ezinbestekotzat du lan zientifikoko horren garapena Aranzadiko Maite Lasok, besteak beste, eta agian nagusiki, klima aldaketak ekarriko dituen aldakuntzak identifikatzeko eta ulertzeko. ●

bertako
igogailuak | ascensores

-rekin BAI!

OROTARIKO ZERBITZUA
100€-tik/hileko

- Baietz mantentze-lan profesionalari
- Baietz **bertako 24/7/365** zerbitzuari
- Baietz aurrezteari mantentze fakturan
- Baietz bertako hornitzaileei

GIPUZKOA
943 903 450

BIZKAIA
946 523 935

ARABA
945 712 822

NAFARRDA
848 870 917

www.bertako.eus